

Розпрягайте, хлопці, коней

Олександр Мінович

- (рос.) Рота-а, рав-няйсь! Рота-а, смирна-а! Пряма-а, шага-ом марш! - прапорщик Пшонка впивався своєю владою. Близько сотні молодих хлопців, затягнутих в ремені, бляхи, кирзові чоботи, онучі-портянки, пілотки з зірками, здавлені в шиях металевими крючками, тісними комірцями, були одним цілим, стиснутим у строю так, щоб ніхто не виділявся, і, здається, аби навіть не міг поворушити жодною частиною свого тіла без команди.

Радянська армія... Муштра, казарма, непроникна огорожа, охорона, щоб ніхто не втік, одноманітна їжа, дідовщина, матюки, і команди-лайки. Команди, якими в цивільному житті звертаються тільки до собак: (рос.) "Ко мне!", "Садись!", "Ложись!", "Встать!", "Смирно!", "Вольно!", "Бегом-шагом-марш!", "Стой!", і навіть в їдальні: "К приему пищи приступить!" .

Найважче для свободолоба - Андрія Савчука, - було звикнути до принизливих команд, які вбивали в ньому людину. Важкими були і навантаження, і короткий сон, і постійне крокування з ідіотським гепанням чобіт об асфальт, але команди-лайки перевершували все. Вони в армії неначе кип'яток на голову.

Та це вже все позаду... Людина, як відомо, звекає до всього. Звик і Андрій... Тепер іде в строю, слухає команди прапорщика Пшонки, і навіть думає про щось своє, невійськове. Думка помагає сховатися від багатьох негараздів у житті, в тому числі - від радянської армії. Поки ідеш плечем в плече у складі роти, та автоматично виконуєш накази - можеш злітати куди хочеш, мов уві сні. Ніякий Пшонка не може позбавити тебе думати про їжу, про далеку домівку, про рідну сторону, про дівчат і друзів. Савчук лупить чоботами, скільки має сили, й летить десь далеко-далеко.

- (рос.) Рот-а-а, стой! Кру-гом! На исходную, шага-ом марш!

Прапор вирішив подресирувати. Не сподобалось йому, як нечітко й нескладно марширували солдати. Знає, гад, коли це робити - на шляху до їдальні. Тут вже їсти хочеться, в животі зводить - а він все зі своєю муштрою. Потім ще три рази заверне, і заставить йти так, мовби на параді. Голод - не тітка. Нарешті Пшонці надоїдає... Подає команду: (рос.) "Запе-вай!" В першому взводі троє хлопців починають горлати: (рос.) "У солдата выходной, пуговицы в ряд, ярче солнечного дня золотом горят...". Рота дружно підхоплює наступний куплет. Андрій теж співає, але не так, як може, не на повну силу, і не так, як він вміє насправді.

Коли шукали заспівувачів, Савчук своїх талантів не видав. Якось не хотілося йому співати армійських пісень. Всім тим, з чим стикнувся у війську, був ситий по горло. В душі проймався до цього всього неприязно. Не його це. Тож співати йому не хотілося.

А він умів. Міг так заспівати, що чув би весь гарнізон, всі б остовпіли.

Вдома, коли починав співати у весь голос на якійсь гулянці - кругом замовкали. Тільки його слухали. Такий голос дався від матері-батька, що тільки в оперу. Але

хлопець з села... Яка опера?... Ото поспіває часом на весіллі чи проводах в армію – та й усе. Ще й до того зі слухом в нього було не все, як треба. Не так, щоб зовсім, але не найвищому рівні, трохи фальшивив. Визначити ж це могли тільки справжні знавці. Зате голосом брав – всі чудувались, коли чули.

Підійшли нарешті до їдальні.

– (рос.) Главные убор-ры – снять! По одному в столовую – шага-ом марш!

Прапорщик Пшонка відвів душу, тепер можна поїсти. Сам він теж всівся за крайнім столом.

Далі, з їдальні – на стройову підготовку, потім "фізо": турніки, біг, кінь, ходьба навприсядки... Та ще багато різного такого, аби привити ненависть до спорту й замуштрувати хлопцівські душі.

Відпочинок на політичній підготовці. Замполіт Куліков буде цілий час триндіти про важке міжнародне становище, про загрози зі сторони капіталізму для СРСР. Нудно, і кожного разу майже одне й те ж саме. Але зате можна покаяти... Дехто навчився навіть спати з відкритими очима. А Савчук знову літає... Замполіт не мішає йому вкотре побувати вдома.

Йшли дні за днями... І все в одну приємну сторону – до дембеля. Андрій мужньо переносив "тяготы и лишения" військової служби, а вона, тобто служба, не лізла дуже до нього. Став жити за принципом: все по-барабану, якби день пройшов.

Так би й закінчив із армією, не висовуючись, але випадок заставив виділитися із загальної зеленої солдатської маси.

В дивізії оголосили конкурс на краще виконання стройової пісні. Рота-переможець отримувала всілякі нагороди, а солдати-заспівувачі – відпустку з поїздкою на десять днів додому. Така відпустка, просто так, Савчуку не світила, тому він загорівся бажанням отримати її, вигравши конкурс. Підійшов до ротного, до замполіта, сказав, що хоче бути солістом, і що може підготувати роту до взяття першого місця, але за умови, аби ніхто не мішав, не ліз в його роботу, не нав'язував, яку пісню співати.

Оскільки інших пропозицій не було, то начальство згодилося. Особливим аргументом для їхньої згоди було те, що Андрій їм заспівав.

– (рос.) Ого-о, так ты силен! Петь, оказывается, умеешь классно. Почему молчал до сих пор? – насів запитанням-здивуванням замполіт.

– Та якось, – відбріхувався Андрій, – не вийшло.

Після того, як зговорилися, поставив Савчук ще одну умову – співати буде разом із ротою українську пісню.

Замполіт Куліков і прапорщик Пшонка були різко проти.

– (рос.) Не надо нам твоих украинских песен. Мы тут все русские. Нечего разводитъ здесь ваш национализм. Наслышаны... Знаем, к чему это приводит...

Але ротний був на боці Андрія, тому дозволили йому почати репетиції.

Роту Савчук заагітував швидко. Українська пісня нікого не відштовхнула. Всім було навіть прикольно співати українською. А коли Андрій сказав, що будуть співати "Розпрягайте, хлопці, коней", то більшість була в захваті. Цю пісню майже всі чули по

радіо, чи телевізору.

- Приспів невеликий, запам'ятати легко, а все інше я беру на себе - сказав Савчук хлопцям.

Щоб легше засвоїли пісню, проспівав її з десятків разів у пів голосу, а ту частину, яку повинні були співати разом, записав на клаптиках паперу, й роздав, аби вивчали.

Всі швидко завелися, ходили по казармі, притопуючи та горлаючи: "Маруся, раз-два-три калина, чорнявая дівчина, в саду ягоди брала...".

Через декілька днів співали ніби не сто чоловік, а одне ціле. Пісня рвала груди, під неї хотілося не йти - летіти.

І тоді Андрій включився наповну. Хто чув, був не просто враженим, а шокованим. Такого голосу від нього ніхто не чекав. Хлопець же, окрилений рідною піснею, піддавшись загальному азартному настрою роти, співав, перевершуючи самого себе.

Коли на великій території гарнізону хтось чув перші слова заспіву - зупинялися.

- (рос.) Во дает, так дает! Вот это поет!

"Розпрягайте, хлопці, коней" через якийсь тиждень знав кожний солдат у гарнізоні.

Бувало, що всією ротою виходили за межі військової частини, крокували містом. Хтось із командирів давав команду: (рос.) "Запевай!". Савчук починав, хлопці підхоплювали, і далі йшли під оплески перехожих, навіть під вигуки: "Браво!", "Молодці!".

Своєю піснею та голосом Андрій добився того, що став зіркою, всі раділи за нього, тиснули руки, дякували, проявляли захоплення. Тільки замполіт ніяк не хотів визнати його слави. Щирий служака, він все боявся, якби чого не вийшло, якби його не покарали за українську пісню. Час від часу він напосідав на Савчука, щоб той співав радянських пісень.

Далі - більше... Куліков, на всяк випадок, чи то, щоб зняти з себе відповідальність, чи то від підлості своєї натури, вирішив Андрія здати особісту. Той визвав хлопця в свій кабінет, в штаб дивізії, і довго розпитував про життя, про батьків, братів, ніби сватати збирався, або на орден представити. Виявилось, що присипав пильність і завойовував довіру. Потім перейшов до всього українського. Чому співає Савчук тільки українських пісень? Чому не співає радянських? Якою мовою говорив вдома? Якою говорять батьки? Чи не спеціально, з певним задумом, навчив роту співати українську козацьку пісню?

Протримав майже цілий день... Так задавив морально, ніби всі соки з тіла витягнув. Савчук відбріхувався, як міг... Головним аргументом було те, що хоч мав дуже рідкісний і сильний голос, проте не мав слуху, може співати тільки самі прості пісні, та й то, тільки ті, які добре знав і вивчив. Сказав, що таких декілька, й всі вони - українські. Після цього змушений був особіст Андрія відпустити. А вже в дверях раптом згадав: - (рос.) А что это ты там про какие-то онучи в казарме орешь?

А Савчук дійсно любив часом заволати на всю казарму шевченківське: "будем дроти, пане-брате, з китайки онучі", бо солдати ходили в чоботях і онучах. Хлопцям перевів, що то так українці кажуть на портянки, а китайка - це таке дороге сукно в шевченківські часи. Багатьом сподобалось... В роті часто хтось повторював той вираз.

Всім було цікаво говорити українською – як і співати.

– Та то ж, – Андрій до особіста – я Шевченка цитував... Його ж можна?... Він же революціонер!

– (рос.) Ну иди, иди уже!.. Но помни, я тебя взял на заметку!.. Чуть что, мы с тобой разберемся по-настоящему! Смотри у меня!

Наступного разу Савчук проштрафився, коли вирішив хизонутися своїм голосом перед медсестрою Танею.

Таня – загальна симпатія всіх, без виключення, солдат. Мініатюрна, з приємним дитячим голосом, миловидної зовнішності, з руськими кучериками – нагадувала жовте курчатко, яке хотілося потримати в долонях і зігріти.

В солдатській казармі часто любили похабно говорити про жінок, але про Таню ніколи ніхто й заікнути не смів. Таня – сама чистота, бо й вела вона себе відповідно – до всіх була лагідною, до всіх посміхалася, жодному не надавала переваги.

Коли рота проходила повз дівчину, то хтось із сержантів давав команду: "Струнко! Рівняння пра-воруч!", тобто туди, де стояла медсестричка, і солдати проходили строем повз неї, рівняючись, дивлячись їй в очі, ніби генералу.

Тані було приємно й ніяково. Роту це розважало... А її ніяковість вводила солдат у невеличкий екстаз, бо це вже була взаємність.

Андрій вирішив удосконалити цю процедуру... Коли одного разу його рота знову пересіклася з Танею, заспівав на весь голос: "Ти не лякайся, що ніженькі босії, змочиш в холодну росу, я ж тебе, милая, аж до хатиночки, сам на руках понесу". Забалдели всі – і солдати, і Таня... Такої шани нікому не виявляли. Це було справжнє освідчення цілої сотні молодих чоловіків жовтому курчатку.

На біду, пісню почув хтось із командування. Замполіту виписали добрий наганяй. Той розлютився, і вліпив Савчуку три доби арешту за розвал дисципліни й поведінку, що не відповідала образу радянського солдата.

Однак на "губу" хлопцю не судилося. Командир роти, лейтенант Нідонь, арешт відмінив – потрібно було готуватися до конкурсу. Тим більше, що призові переможцям вирости. Командування дивізії пообіцяло позачергові зірочки на погони офіцеру роти, яка виграє, якщо цей офіцер організує перемогу.

Кулікова наче підмінили, тепер він був повністю на боці Андрія, бо дуже вже хотів отримати звання старшого лейтенанта. В штабі дивізії звільнилась тепла посада начальника фізпідготовки. Нідень і Куліков вельми хотіли її зайняти, але для цього треба було отримати ще одну зірочку. Хто отримає – той і переходить на службу в штаб, з більшою платнею та кращими умовами служби.

Нідень заслуговував на солдатську повагу. Був людиною поміркованою, не страждав сильно солдафонщиною й різними дурощами радянського офіцера.

Куліков – навпаки. Кар'єрист і дурисвіт, яких пошукати. До всього причепиться, кожного задовбає статутами, порядками, своєю політичною демагогією. Але саме йому світило підвищення звання більше, ніж ротному, бо вважалося, що він відповідає за морально-вольовий дух солдат, тобто за те, як вони співають.

Тепер він нібито забув, що прискіпувався до козацької пісні. Тепер головне, аби здобути перемогу.

І рота Савчука таки перемогла...

Під його пісню солдати крокували зразково. Йшли і співали так, що у начальства серце скакало, а генерал аж сльозу пустив.

- (рос.) Ну молодцы, так молодцы! - кричав він із парадної трибуни. - Запевалу ко мне!

Андрій із гордістю промарширував через весь плац, забитий військами, та підійшов до цього великого "камандіра".

Напевно той надивився бравурних радянських фільмів, бо несподівано для всіх обняв Савчука й сказав: - (рос.) Проси что хочешь!

Андрій ошелешив генерала:

- (рос.) Товарищ генерал, за все, что мы здесь научились, нужно благодарить только командира роты - лейтенанта Нидоня. Если б не он, ничего бы у нас не вышло. Вручите, пожалуйста, ему новые погоны, а мы будем еще больше стараться!

Генералу діватися було нікуди, і під загальну мовчазну радість роти й ненависний погляд Кулікова, він вручив Нідоню і погони, і зірочку, і фактично, нову посаду.

Савчук ішов із трибуни мов прославлений герой. Рота мовчала, але він знав, що зараз хлопці ржуть наче коні - від його витівки. Та аплодують йому подумки. Бо вони виграли не тільки конкурс, але й перемогли замполіта, та змогли віддячити Нідоню за його людяність.

Через два дні Андрій пішов у відпустку... Вона припала точнісінько на Великдень. Звалився додому, в рідне село, немов сніг на голову. Якраз тоді, коли сіли зранку розговлятися. На столі стояли крашанки, спечена матір'ю паска, горіла свічка. Більшої радості й бути не могло.

О. Мінович